

דף למנחה

ספר ישעיהו פרקים כ"ב - כ"ו

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק כ"ב - משא גיא חזיון

פרק כ"ג - משא צור

פרק כ"ד - התמוטטות הארץ

פרק כ"ה ופרק כ"ו - השינויים לקראת הגאולה, ושירי ישועה

פרקים כ"ב-כ"ג שייכים לחטיבת משאות הגויים, אותה למדנו בשיעור הקודם. פרק כ"ב, משא גיא חזיון, הוא חריג בחטיבה זו, מפני שהוא מדבר על ממלכת יהודה (מוסכם על רוב המפרשים ש"גיא חזיון" הוא כינוי לירושלים). רבים מהמפרשים המסורתיים (חז"ל, רש"י, א"ע, רד"ק ומלבי"ם) פרשו את הנבואה על תקופת החורבן הבבלי, בגלל תיאור המצור (ה), השבי והבריחה של הקצינים (חשובי העיר), אשר מזכיר את גלות יהויכין ואת בריחת צדקיהו ותפיסתו (ב), וכן האיזכור של עילם (ו).

אולם, בפרשנות המודרנית מקובל לפרש את הנבואה על המתרחש בירושלים בזמן פלישת סנחריב ליהודה בימי חזקיהו (ראה [בפירושו של עמוס חכם ב'דעת מקרא'](#)). לפי פרוש זה, הפרק מתאר כיצד אנשי ירושלים הכינו נשק, חיזקו את ביצורי העיר וסידרו אספקת מים לירושלים לימי המצור. בתקופה זו מתו אנשים רבים אולם, אנשי ירושלים לא שמו לבם לזאת. ומשהשלימו את ביצורי העיר עשו שמחה גדולה ומשתאות של הוללות, ועל כך הנבואה מוכיחה אותם. הנביא איננו מגנה אותם על מעשי הביצורים כשלעצמם, ולא דורש מהם לסמוך על הנס, אלא טוען שעליהם להיות מוסריים, וכן שעליהם לשים לב שכל המאורעות מאת ה': עליית האשורים היא בהשגחת ה', וגם מפלתם תהיה רק ברצון ה'.

בשיעור זה נעסוק בנבואות בפרקים כ"ד-כ"ז, ונראה כי אף על פי שלא מתואר בהן אירוע היסטורי במפורש, ניתן לפרש שגם הן נאמרו באותה תקופה - בימי פלישת סנחריב ליהודה, בימי חזקיהו.

לימוד מעמיק

שירי ישועה

פרקים כ"ד-כ"ז מהווים יחידה אחת של נבואות, המשלבות חורבן ותשועה עם תפילות ושירי הודיה. אין תיארוך לנבואות, ולכן לא ידוע על איזו תקופה נאמרו. האם הן מדברות על העתיד הקרוב, עוד בימי ישעיהו? או על עתיד רחוק יותר? אולי אפילו על אחרית הימים? בשיעור ננסה להבין את משמעות הנבואות כעומדות בפני עצמן, ללא תאריך, ויחד עם זאת ננסה לתת הקשר היסטורי לנבואות, ולהבין את משמעות הנבואות לאור הרקע ההיסטורי.

חלק א' - רעידת אדמה

בפרק כ"ד הנבואה מתארת רעידת אדמה, עד כדי חורבן הארץ. מהי רעידת האדמה אותה חוזה הנביא? [עמוס חכם בפירושו 'דעת מקרא'](#) טוען שלפי הפשט הכוונה לרעידת אדמה פיזית:

דעת מקרא, סיכום פרק כ"ד:

...המפרש הרוצה לעמוד על פשוטם של המקראות, אין לו אלא מה שעניו רואות, ואין לו להכניס אל החזון מה שאין בו. ועל כן הדעת נוטה לומר שהחזון מדבר על רעש אדמה ממש, שעתידי לבוא על הארץ בחטאות יושביה, והארץ היא העולם כולו... בני האדם הפרו את הציוויים היסודיים שבהם תלוי קיום החברה האנושית, וענשם יהיה שיתבטלו כל סדרי החברה האנושית... החזון מסתיים בביטול המלכויות של מלכי האדמה והעבודה לצבא המרום, ובגילוי כבוד מלכות ה' בהר ציון ובירושלים. חזון זה הוא אפוא חזון לאחרית הימים... נועד מלכתחילה לימי חזקיהו אלא שלא היה הדור ראוי לו.

אולם, לדעת רוב המפרשים, רעידת האדמה היא משל, והנביא איננו חוזה רעידת אדמה פיזית אלא זעזוע פוליטי-צבאי. לדעת מצודת דוד, הזעזוע הוא גלות:

מצודת דוד לישעיהו כ"ד, א:

הנה ה' בוקק וכו' - יריק את א"י מיושביה כי יגלו ממנה:
ובולקה - גוזר אותה מן הישוב:
ועוה פניה - יעות ויעקר חשובי הארץ:

לאיזו תקופה מכוונת הנבואה? על איזו גלות מדובר?

מלבי"ם לישעיהו כ"ד, א:

נבואות אלה נבא אל גלות עשרת השבטים ע"י סנחריב:

מלבי"ם מסכים עם פירוש מצודות שרעידת האדמה היא משל, והנבואה מתארת כיבוש ולא אסון טבע. לדעתו הנבואה עוסקת בגלות עשרת השבטים, כלומר: הנבואה מתאימה לזמנם של ישעיהו וחזקיהו אולם הנבואה מתארת את האסון המתרחש בממלכת ישראל כאשר ממלכת יהודה עדיין יציבה. גם רד"ק מפרש שרעידת האדמה היא משל לצרות, אך טוען שהנבואה איננה מיועדת לדורם של ישעיהו וחזקיהו, אלא נאמרה על העתיד הרחוק יותר, על אחרית הימים:

רד"ק לישעיהו כ"ד:

(א) ...והנכון בעיני כי היא עתידה... (כג)...יחשיך העולם עליהם מרוב הצרות וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג ואז תראה מלכות ה' צבאות בהר ציון ובירושלם...

אם כן, פרק כ"ד מתאר זעזוע בקנה מידה גדול מאד, המביא להתמוטטות וחורבן הארץ (ארץ ישראל או אולי אפילו כל העולם). יתכן שהזעזוע הגדול נגרם ע"י אסון טבע אך יתכן שהוא נגרם ע"י מלחמה וכיבוש. בין אם כך ובין אם כך, הנבואה מדגישה שהזעזוע הגדול בא מאת ה', ומטרתו היא המלכת ה' בעולם: הנה ה' בוקק הארץ ובולקה (א); ויהיה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום... ועל מלכי האדמה... כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם... (כג).

חלק ב - שירה

והנה, בד בבד עם הפורענות הקשה המתוארת בפרק זה, מופיעים גם כמה פסוקי שירה: הַמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם יְרֵנוּ בְּגֹאֲזוֹ ה' צִהְלוּ מִיָּם: עַל כֵּן בְּאָרְסִים כִּבְדוֹ ה' בְּאֵי הַיָּם שָׁם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: מִכֶּנֶף הָאָרֶץ זְמֶרְתָּ שְׂמִיעֵנוּ צְבִי לְצַדִּיק ... (כ"ד, יד-טו). מי שר שירה בזמן פורענות גדולה כל כך? השרים הם 'השארית' הנשארת לאחר החורבן, המתוארת בפסוק הקודם: כִּי כֹה יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים כִּנְקֹף זֵית בְּעוֹלָלֹת אִם כְּלָה בְּצִיר (יג). וכפי שמסביר רד"ק:

רד"ק ישעיהו פרק כד פסוק יג

...ופירוש "כנוקף זית" כחביטת עץ זיתים כשאדם חובט ונוקף אותו ישארו מעט זיתים שלא יפלו בחביטתו אחת הנה ואחת הנה... כן יהיו העמים, כי רובם יסופו והמעט ישארו. והנשארים יודו באל וביכולתו כי הוא אדון הכל ובידו הכל כשיראו מפלת גוג ומגוג, ועליהם נאמר לקרא כולם בשם ה'.

ולעבדו שכם אחד, וכן הנשואים ממחנה אשור כשראו מפלתו שבו לעבוד את ה', כמו שכתוב וכמו שפירשנו למעלה בפרשת נבואת מצרים.

האנשים שהם "שארית הפליטה" מן החורבן הגדול מכירים בכך שהכל הגיע מאת ה', ובעקבות זאת הם ממליכים עליהם את ה', ועובדים אותו. השירה פורצת מתוך ההבנה של המהלך האלקי השלם.

גם בפרקים הבאים, כ"ה עד כ"ז, אנו מוצאים פסוקי שירה בין תיאורי הנבואה, ואכן, רבים מפסוקים אלה הולחנו, (כפי שתוכלו לשמוע בקישורים המצורפים לפסוקים), דבר המעיד על האופי השירי של פסוקים (אלה):

ה' אֱלֹהֵי אֲרָהָ אֲרֻמְמָךְ אֲוֹדָה שְׂמֵךְ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא יַעֲזֹר מִרְחוֹק אֲמוּנָה אִמֶּן: (כ"ה, א)

וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיִוָּשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתוֹ: (כ"ה, ט)

בַּיּוֹם הַהוּא יוֹשֵׁר הַשִּׁיר הַזֶּה בְּאָרֶץ יְהוּדָה עִיר עֹז לָנוּ יִשׁוּעָה יִשִּׁית חוֹמוֹת וְחַל: פְּתַחוּ שַׁעֲרֵים וְיָבֵא גֹי צְדִיק שְׁמֵר אִמְנֵם: יַעַר סְמוּךְ תִּצַּר שְׁלוֹם שְׁלוֹם כִּי בְךָ בְטוּחַ: בְּטָחוּ בְה' עַד כִּי בִּיהַ' ה' צִוֵּר עוֹלָמִים: (כ"ו, א-ד)

וְהִיא בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (כ"ז, יג)

הפסוקים השיריים האלה נמצאים בין תיאורי נבואה קשים, שרבים מהם לא ברורים. בפרק כ"ד, כפי שראינו, מתוארת רעידת אדמה קשה; בפרק כ"ה מתוארת מפלה של שליטים עריצים (ב-ה), ולאחר מכן מתואר שלעתיד לבא העמים יזכו לגילוי שכינה בירושלים, ו"בילע המוות לנצח" - לא יהיה יותר מוות, ולא יהיה צער בעולם. לבסוף מתוארת פורענות למואב (ו) והשפלת הגאווה של בני האדם (יא-יב); בפרק כ"ו מתוארת שוב השפלת הגאווה (ה-ו), והכוונה להליכה בדרך ישרה, מתוך קרבה לה' (ז-י). לאחר מכן מופיעה בקשה/תפילה להפלת הרשעים (יא), לשלום (יב), לישועה (יג-יח) ולתחייה (יט). בסוף הפרק מתברר שבזמן שה' פוקד את עוון הארץ הפורענות כל כך קשה, עד שעם ישראל צריך "להתחבא" עד יעבור זעם (כ-כא); פרק כ"ז פותח בפסוק אשר מתקשר לפרק הקודם, ומתאר את הפגיעה של ה' בכוחות הרשע; בהמשך הפרק, מופיעה שירת הכרם אשר מתארת את יחסי ה' וישראל (ב-ה), ולאחריה נבואה על השרשת עם ישראל בארצו, ובמקביל לכך תיאור המכה הגדולה שהוכו האויבים (או עם ישראל עצמו), כדי להגיע לשלב הגאולה (ו-יג). **התהליך המתואר בכל הפרקים האלה הוא פורענות קשה המביאה להשפלת גאוות האדם, דבר המוביל להכרה בה', קבלת עול מלכותו, וגילוי שכינה. במצב האידיאלי לבסוף ישררו שלום ושלווה.**

שאלה לדיון

באופן שבו כתובים הפרקים, הרצף הנבואי נקטע ע"י קטעי השירה, וגם השירה עצמה קטועה ומפוזרת. מה ההגיון בכתיבה כזו? מדוע פסוקי השירה וההודיה לה' משולבים בין תיאורי הנבואה? (לכאורה היה מתאים יותר לתאר בשלב ראשון את תהליך הפורענות וצמיחת הגאולה מתוך הפורענות, ולאחר מכן לכתוב שירה אחת רצופה).

אופן הכתיבה המיוחד בפרקים אלה, המשלב בין קטעי נבואה לקטעי שירה, מדגיש את ההרגשה שהשירה פורצת מתוך ההתבוננות בתהליכים הגדולים המתרחשים בעולם. הנביא חוזה שלבים בהתקדמות ההיסטוריה לקראת גאולה, ובכל שלב הנביא "מתפרץ" אל החזיון ומודה לה' בשירה על מה שעתיד לקרות.

כמו הנביא, כך גם בני האדם החיים בשעת ההתרחשויות הגדולות, לעיתים מצליחים להבחין בגודל השעה ולומר שירה על כל שלב בפני עצמו.

חלק ג - האמנם אפשר לומר שירה?

על איזו פורענות ועל איזו ישועה ניבא ישעיהו בפרקים אלה? יתכן שמדובר על ישועה עתידית, באחרית הימים, כפי שראינו בדברי רד"ק. אולם, ניתן גם לפרש את הפרקים האלה כמתייחסים לתקופה בה חי ישעיהו, כפי שראינו בפירושו המלבי"ם. [הרב ד"ר יואל בן נון](#) מסביר שפרקים כ"ד - כ"ז מתארים את המציאות הקשה בזמן מסע סנחריב, בימי חזקיהו המלך. הפורענות הקשה המגיעה על העולם כולו וגם על עם ישראל בימי סנחריב משולה לרעידת אדמה עוצמתית, בה נחרבת כל הארץ. השארית הנשארת מן החורבן היא ירושלים אשר ניצלת בנס.

שאלה למחשבה

נסו להיכנס לנעליהם של חזקיהו ואנשי דורו. מהי התחושה המלווה אותם כאשר הם נשארים כ"שארית הפליטה" מן החורבן הגדול השוטף את כל הארץ?

חזקיהו ואנשי ירושלים, אשר נשארו כשארית הפליטה מן החורבן הגדול שעבר ושטף את כל הארץ, בוודאי הרגישו את גודל הנס שקרה להם, כאשר הצבא האשורי נכחד בשערי ירושלים בפתאומיות. הם בוודאי שמחו על שניצלו מן החורבן הטוטלי. מצד שני - הפורענות הקשה שעברה על כל הארץ לא הייתה מנותקת מהם. רבים מאחיהם נהרגו או הוגלו. כל ערי יהודה וישראל חרבו. סביר להניח שלצד תחושת ההצלה הייתה להם גם תחושה קשה מאד. האם חזקיהו ואנשיו היו מסוגלים לחוות את גודל השעה, ולראות את התהליך העובר עליהם כחלק ממהלך אלוקי גדול לקראת הגאולה? בסיפורים על תקופת חזקיהו (מל"ב י"ח-כ' ומקבילותיו בישעיהו ובדב"ב) איננו מוצאים שירת הודיה של חזקיהו על הצלת ירושלים. אנו מכירים את חזקיהו כמלך צדיק, הפונה לנביא, ומתפלל לישועת ה'; ואף מודה לו על הצלתו האישית ממחלתו. אולם הודיה על הישועה הנסית של ירושלים איננו מוצאים בכתובים. חז"ל מבטאים זאת במדרש באמירה שחזקיהו לא אמר שירה:

סנהדרין צ"ד ע"א:

א"ר תנחום: ...ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מידת הדין לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, **חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח?** ...מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: ריבונו של עולם, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח. פתחה ואמרה שירה לפניו, שנאמר: (ישעיהו כ"ד, טז) "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק" וגו'... תנא משום רבי פפיס גנאי הוא לחזקיהו וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק...

חז"ל לומדים שחזקיהו לא אמר שירה מתוך הפסוקים בפרק כ"ד: "מכנף הארץ זמירות שמענו" - הארץ צריכה לשיר, מכיוון שבני האדם אינם אומרים שירה. סביר להניח שחזקיהו איננו מסוגל לומר שירה לאחר ההצלה, מפני שההצלה אינה שלמה. רוב ערי הארץ חרבו ואנשים רבים נהרגו במלחמה.

שאלה לדין

חישובו על סיטואציות היסטוריות בהן עם ישראל חווה חורבן/אסון כבד. האם לאחר סיום המצב הקשה, הייתה לאנשים אפשרות לחוש בישועה ולומר שירת הודיה? (לדוגמא: פוגרומים, שואה, מלחמות ישראל...)

מומלץ לצפות [בשיעור של הרב ד"ר יואל בן נון](#), (מדקה 43:24 עד דקה 48:35), המסביר מדוע חזקיהו לא אמר שירה, ומקשר את ההבנה הזו למה שהתרחש בדורנו - עד כמה היה קשה לומר שירה לאחר מלחמת יום הכיפורים, למרות הנס הגדול.

זוית אישית

חישבו על סיטואציות של קושי משמעותי בחייכם. האם לאחר שעברתם את הקושי הייתם מסוגלים להודות? או שמא התחושה הכבדה של הקושי עדיין הידהדה בכם ולא איפשרה לומר שירה מלאה?

תחושותיו הקשות של חזקיהו לאחר מסע סנחריב לא אפשרו לו לומר שירה. ההצלה הגדולה של ירושלים לא הייתה ישועה שלמה, מכיוון שכל שאר הארץ חרבה. הרב ד"ר יואל בן נון מציע שמזמור ההודיה שחזקיהו היה אמור לומר לאחר הצלתו מסנחריב, מפורק ומפוזר בתוך פרקים כ"ד-כ"ז. הפירוק של מזמור ההודיה מעיד על כך שהייתה אמורה להיאמר שירה, אך חזקיהו ואנשיו לא היו מסוגלים לכך.

חז"ל מבקרים את חזקיהו על כך שלא אמר שירה על הישועה. יחד עם הביקורת, ניתן גם להעלות את האפשרות שבשעה כזו באמת לא מתאים לומר שירה. הייתכן שחזקיהו יאמר שירה וישמח בהצלתו האישית, בעוד רבות מערי ארצו, שהוא אחראי לשלומן, נכבשות ונחרבות, ורבים מנתיניו נהרגים והולכים בשבי? האמנם פליטי השואה יכלו לשיר שירה על הצלתם, בעוד עולמם חרב עליהם ורבים מבני משפחותיהם נרצחו? בשעות קשות כאלה, גם אם ישנה הודיה, היא חלקית, ויתכן שהכתוב מבטא את חלקיות ההודיה על ידי חלוקת השירה לקטעי שירה קצרים ומפורדים.

פרק כ"ב, בו פתחנו את שיעורנו, מתאר מציאות מעוותת, בה העם היושב בירושלים איננו מתייחס למצב הקשה הפוקד את כל הארץ, וממשיך להתהולל ולשמח באווירה של "אכול ושתה כי מחר נמות". אווירה כזו בוודאי איננה ראויה, ועל כך מבקר אותם הנביא. פרקים כ"ד-כ"ז מתארים את ההתנהגות ההולמת במצב כזה: אין מקום להוללות, וגם לא לשירת הודיה, אלא לתחושה מורכבת יותר: אמנם צריך להבין שהצלת שארית הפליטה בירושלים היא מאת ה', וצריך לומר שירת הודיה על ההצלה, אך בוודאי אין שמחה שלמה ומלאה כאשר התהליך כל כך כואב. פרקים כ"ד-כ"ז מביאים לידי ביטוי את הקושי הגדול של אותה תקופה, ואת הפער בין תחושת ההצלה לתחושת האובדן שחוו אותם אנשים.

סיכום

פרקים כ"ד-כ"ז מתארים את הפורענות הקשה אשר תבוא על הארץ ותקדם את העולם לקראת הגאולה. בין קטעי הנבואה משולבים קטעי שירה קצרים, המבטאים הודיה לה' והכרה בגדולתו. ניתן לראות את הנבואות הללו כנבואות עתידיות, ואת קטעי השירה המשולבים בהן כביטויים להודיה לה' על כל שלב בתהליך ההיסטורי. יחד עם זאת, ניתן להבין את הנבואות הללו בהקשר ההיסטורי של תקופת חזקיהו ומסע סנחריב. לפי פרוש זה הפורענות היא הכיבוש האשורי, והישועה היא מפלת אשור והצלת ירושלים. הצלה זו הייתה אמנם נסית אך לא הייתה גאולה שלמה, מכיוון שרוב הארץ חרבה, ולכן שירת ההודיה על התהליך הזה לא יכולה להיות שירה שלמה.

להרחבה

[מתן על הפרק - דפי לימוד לישעיהו פרקים כג-כד](#)

[מתן על הפרק - דפי לימוד לישעיהו פרקים כה-כו](#)

[שיעור מאת ד"ר ברכי אליצור - מדוע לא נעשה חזקיהו משיח?](#)

[שיעור מאת הרב יצחק לוי - משא גיא חזיון](#)

[שיעור מאת הרב מנשה וינר - רעידת האדמה](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בביקורת של הנבואה על ההישענות על מצרים.